

Мельник Р. М.,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький

ЕПІДИГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИКМЕТНИКА EMSIG (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)

*У запропонованій статті досліджуються епідигматичні характеристики прикметника *emsig* на основі опису семних комплексів.*

Ключові слова: епідигматичні відношення, семний комплекс, сполучуваність.

The article deals with the epidigmatic characteristics of the adjective "industrious" based on the description of sem complexes.

Key words: epidigmatic relations, sem complex, valency.

Актуальною проблемою сучасної лінгвістики є дослідження мови як системи. Системна організація мови виражається у виділенні лексичних одиниць певного характеру, їх класифікації і встановленні найбільш типових відношень між ними. Лексичні одиниці поєднуються між собою, як правило, парадигматичними та синтагматичними відношеннями, які достатньо досліджені у працях І. В. Арнольд, Ю. М. Караулова, В. В. Левичього, М. П. Кочергана, А. А. Уфімцевої, Д. М. Шмельова та ін.

В очевидній взаємодії із зазначеними знаходяться, на думку ряду лінгвістів (І. В. Арнольд, О. Д. Огуя, А. А. Уфімцевої, Д. М. Шмельова, О. М. Шрамма та ін), епідигматичні відношення, що ґрунтуються на асоціативності і образності людського мислення і репрезентують внутрішні ознаки денотата. Проте, епідигматичні характеристики певних лексичних одиниць, зокрема, прикметника *emsig*, який є компонентом ядра лексико-семантичної групи прикметників зі значенням "старанний", "працьовитий" [1, с. 48-52], ще не поставали предметом детального вивчення. Оскільки зазначений прикметник є досить маловживаним у художній літературі, звернемось до німецьких публіцистичних текстів (газети *Welt, Zeit* за 2005 – 2008 pp.).

Отже, мета даної статті полягає у описі епідигматичного потенціалу прикметника *emsig* на основі семних комплексів за текстами німецької газетної публіцистики. Алгоритм виділення семних комплексів включав усі компоненти тлумачення досліджуваного прикметника [2, с. 20-32].

За виробленим нами алгоритмом і даними словників, отримуємо *опис семантики* прикметника *emsig*, що включає наступні семні комплекси:

1) *fleißig, mit großem Fleiß*: "старанний";

2) *unablässig, tätig, unermüdliche Tätigkeit, rastlos*: "безперервно діяльний, невтомний";

3) *eifrig, mit großem Eifer*: "наполегливий, завзятий".

Опис встановлених семних комплексів на підставі публіцистичного матеріалу засвідчує, що ключовий семний комплекс 1 реалізується переважно в атрибутивних сполученнях лексеми *emsig* з іменниками типу *Beamte, Helfer, Arbeiter* (всього 15 слововживань), репрезентуючи старанність у виконанні певних завдань, пов'язаних із професійною діяльністю. У наступному прикладі сема "ревна старанність" у сполученні з іменником *Helfer* підкреслює вирішальну роль референта в кар'єрі політика, оскільки без докладання зусиль старанного помічника його кар'єрний зріст не був би таким успішним: ... *Stadt, recherchieren, redigieren und korrigieren. Sie entwerfen Anfragen, Anträge und Reden, organisieren Termine und arbeiten "ihre" Abgeordneten in komplizierte Themen ein. Insbesondere die Politiker mit einem Vollzeitberuf konnten ohne die emsigen Helfer nicht sein. "Ohne meine Referentin konnte ich nicht als Abgeordnete arbeiten", sagt die CDU-Abgeordnete Antje Blumenthal [Zeit:2005.11].*

Старанність у роботі, підкріплена знанням, є запорукою стабільності за будь-яких обставин, що засвідчує наступний уривок публіцистичного тексту:

Ihm gelang es, die Lkw-Marke Freightliner wieder in die Gewinnzone zurückzuführen, er bahnte wichtige Übernahmen, wie die von Western Star und Detroit Diesel, an. Zetsche gilt als emsiger Arbeiter mit großem Wissen, der trotz Stellenstreichungen und Werksschließungen "nirgends eine Blutspur hinterlassen hat", wie es ein Daimler-Chrysler-Manager formuliert [Welt:2006.01].

Атрибутивне сполучення досліджуваної семи з іменником *Verkäufer*, виражаючи частково поєднання із семою "безперервно діяльний", репрезентує активну діяльність, що здатна "підняти" зруйноване місто: *Auch das alltägliche Leben fängt langsam wieder an zu pulsieren in den Ruinen. Emsige Verkäufer bieten Obst, Gemüse und Kleidung an und für Deutsche gibt es sogar eine Art funktionierende Jugendherberge [Welt:2005.02].*

Проте не завжди старанність, у нашому випадку старанність чиновників, що межує з пристрасною активністю, отримує позитивну конотацію, особливо коли йдеться про витрату державних коштів, що іронічно підкреслюється в наступному прикладі:

...Gingrich nach Wegen suchen, den Staatsbankrott zu verhindern, gedeiht unter Ministern und Abgeordneten ein lustvoller Steuergeldtourismus. Sie streunen in Jets auf Kosten der Bürger durch die Welt. Rekordhalterin ist dabei die eigenwillige und emsige Energieministerin Hazel O'Leary. Sie hat seit Beginn ihrer Amtszeit insgesamt mehr als 100 Weltreisen unternommen [Welt:2007.02].

Досить часто в проаналізованому нами матеріалі зустрічається сполучення досліджуваної семи 1 з іменником *Manager*:

Dieter Zetsche gilt als hemdsärmelig, zielstrebig, emsig und entschlossen, als ein krisenerprobter Manager, der sich auch nicht vor harten Schnitten scheut. "Ich würde keinen Streit mit ihm haben wollen", sagt ein Daimler-Manager [Welt: 2007.02], яка характеризує цілеспрямованого, рішучого, старанного в діловому відношенні професіонала, що не пасує перед труднощами.

В іншому випадку сема "*fleißig*" у подібному атрибутивному сполученні проявляє тенденцію до пейорації, оскільки асоціюється з сеюмою "невдаха", "некомпетентна особистість": *Weil die Erfolge ausblieben, geriet der Geschäftsgang immer wieder ins Stocken. Zwar beteuert der emsige Manager Siegbert Brutschin, dass der Etat seit Jahren kontinuierlich bei etwa 900 000 Mark liegt, doch glauben Branchenkenner, "nicht daran, dass die in den vergangenen Jahren soviel Geld hatten" [Welt:2008.08].*

Наведені приклади підтверджують нашу думку про те, що семантика слова пов'язана з екстралінгвістичними чинниками, тобто вживання тієї чи іншої лексеми нерідко зумовлене тими функціями, яких надає їй мовець.

Достатньо вживаними є атрибутивні сполучення досліджуваного семного комплексу з іменниками на позначення тваринного світу та комах:

Wenn wir, die faulen Menschen an diesen Tagen durch die Wälder gehen, begegnen uns auf den Wegen kleine, emsige Tiere, die in einem hochorganisierten Staat leben: die Ameisen. Wie es scheint, schleppen sie nicht nur unermüdlich Nahrung in ihren Ameisenhugel, sondern auch kleine Zweige, Tannennädeln oder Blätter [Zeit:2007.01].

У цьому контексті підкреслюється ревно старанність маленьких мешканців лісу, що пов'язана з їх надзвичайною працьовитістю, продуктом якої є створена високоорганізована держава. Цікавим видається те, що за допомогою антитези автор статті репрезентує вищий ступінь старанної, копіткої діяльності.

У текстах газетної публіцистики зафіксовано і випадки уживаності семного комплексу "*fleißig*" з іменниками типу *Tätigkeit, Arbeit*, які актуалізують значення старанної, наполегливої діяльності, результатом якої є побудова нового містечка та подолання безробіття: *Hübsch zwischen Berghängen gelegen, ergibt sich die Kleinstadt einer emsigen Bautätigkeit. Die Arbeitslosigkeit liegt weit unter dem ostdeutschen... [Welt:2006.05].*

Не менш уживаним є ключовий семний комплекс 2 "безперервно діяльний", який з'являється в атрибутивних сполученнях досліджуваного прикметника з іменниками типу *Geschäftigkeit, Betriebsamkeit*:

... Aber weil die Containerbrücken mit sechs Monaten Verspätung aus China gekommen sind, bemühen wir uns jetzt, mindestens drei Monate aufzuholen und den Terminal mit nur drei Monaten Verspätung in Betrieb zu bekommen, erklärte Behn die emsige Betriebsamkeit auf dem Terminal [Welt:2008.06]. За наведеним прикладом, безперервна організована ді-

яльність та старання є тими чинниками, яким під силу ліквідувати виробничі проблеми за короткий термін.

Атмосфера безперервної діяльності, жвавого руху передається сполученням семного комплексу 2 з іменниками на позначення дій, процесів, перетворень (*Suche, Treiben, Kommen*): *In der Ranguner NLD-Parteizentrale herrschet emsige Kommen und Gehen* [Zeit:2005.08]; ...*Nachts kommt das emsige Treiben in Axum zur Ruhe* [Welt:2007.04].

У наступному прикладі досліджуваний семний комплекс з’являється для характеристики мешканців одного з будинків Берліну, які порівнюються з метушливими, діяльними мурахами: *Wie emsige Ameisen sehen sie aus, die Bewohner aus Haus Nr. 529. Sie rasen raus und rein, tragen Möbel hin und her. Da öffnen sich Tür und Fenster...* [Welt: 2007.04].

Значною частотою вживаності характеризуються атрибутивні сполучення семного комплексу “безперервно діяльний, невтомний” з іменниками на позначення людей за професією, посадою, родом занять, місцем проживання тощо, що засвідчує наступний приклад: *Am Wochenende seien die letzten 4,8 Tonnen Trauben für die Rotweine “Regent” und “Dornfelder” von den Reben geholt worden, rund 40 Tonnen weiße Trauben hatten die emsigen Helfer bereits seit Anfang September geerntet* [Welt: 2006.08]. У цьому уривку з тексту газетної публіцистики репрезентується активна діяльність при зборі урожаю, скерована на оптимальний кінцевий результат. Подібна сема застосовується і для характеристики жінки, основними рисами якої в кам’яному віці була вірність та відданість, еволюція ж додала їй нових якостей – діяльної старанності:

Männer sind kräftig, Frauen hart im Nehmen. Die Frau ist treu, der Mann geht fremd, und Schuld an allem ist die Evolution. Sie formte den Mann zu einem ehrgeizigen Jäger und die Frau zu einer emsigen Sammlerin. Dieses evolutionäre Erbe aus der Steinzeit zeigt auch in der modernen Welt des 21. Jahrhunderts noch ihre Wirkung [Zeit:2007.07].

Менш уживаним, порівняно із семними комплексами 1 та 2, є семний комплекс 3, який зустрічається в основному в адвербіальних сполученнях з іменниками на позначення людей за професією, посадою, родом занять тощо:

Im Tokioter Börsenviertel ist die Nervosität dieser Tage förmlich mit Händen zu greifen. Die Manager der Yamaichi Securities hatten, zusammen mit den emsigen Beamten des Finanzministeriums und der Notenbank, in diesem Fall mehr Zeit als sonst, um nach einer Rettung zu suchen [Zeit:2008.05]. Семний комплекс у наведеному прикладі досить тісно пов’язаний з семою “старанний”, реперезентуючи наполегливу старанність у професійній діяльності, скеровану на пошук виходу із складних ситуацій.

Наступний приклад засвідчує, що наполегливість у певній справі в поєднанні з кмітливістю є запорукою досягнення поставленої мети і здій-

снення нового винаходу: *Doch Frust durch Frost an den Extremitäten hat schon immer findige Geister auf den Plan gerufen. So wurden die Warmflasche erfunden, der Pantoffel und die Fußbodenheizung. Ein emsiger Geschäftsmann aus China ist jetzt einen Schritt weiter gegangen: Er schuf den beheizbaren Schuh* [Welt:2007.05].

Отже, за проаналізованим публіцистичним матеріалом, слід зазначити, що найбільш уживаними з підкласами іменників, які ми виділили раніше, виявились: семний комплекс “старанний” (76 слововживань – СВ) та “безперервно діяльний, невтомний” (70 СВ). Дещо поступається їм у вживанні семний комплекс 3 “завзятий” (50 СВ).

За своєю сполучуваністю семні комплекси тяжіють до певних підкласів іменників. Найбільшою частотою уживаності характеризуються сполучення досліджуваних семних комплексів з іменниками на позначення людей, що мають певні професійні заняття чи захоплення (*Manager, Arbeiter, Helfer*), на позначення дій, процесів, перетворень (*Suche, Treiben*), на позначення тваринного світу та комах (*Ameise, Biene*).

Отже, дослідження епідигматичного потенціалу прикметника *emsig* на основі опису семних комплексів засвідчує наявність певної ієрархії у семантичній структурі досліджуваної лексики, що дозволяє отримати цілісне уявлення про семантичну структуру слова. Згодом наявні семні комплекси мають шанси виділитись в окремі значення за умови зростання вживаності слова.

Література:

1. Мельник Р. М. Інвентаризація лексико-семантичної групи прикметників зі значенням “старанний” / Руслана Миколаївна Мельник // Науковий вісник Чернівецького національного університету. – Чернівці: Рута, 2002. – Вип. 135. – С. 48 – 52. – (Серія: Германська філологія).
2. Мельник Р. Проблеми виділення семних комплексів до епідигматичних характеристик прикметників зі значенням “старанний” / Р. Мельник, О. Огуй. // Науковий вісник Чернівецького національного університету. – Чернівці: Рута, 2005. – Вип. 155. – С. 20 – 35. – (Серія: Германська філологія).
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.welt.de>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zeit.de